

Politikatudományi tanulmányok

2024

Budapest

POLITIKATUDOMÁNYI ELŐADÁSOK AZ
EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM ÁLLAM- ÉS
JOGTUDOMÁNYI KARA DOKTORI ISKOLÁINAK
KONFERENCIÁJÁN

2024. június 7.

Kiadja: ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
1053 Budapest V. Egyetem tér 1–3.
ISSN 2064-986X

Szerkesztette: Dr. Antal Attila

Budapest
2024

TARTALOM

ELŐSZÓ	5
A KARI DOKTORANDUSZ KONFERENCIA POLITIKATUDOMÁNYI SEKCIÓJÁNAK PROGRAMJA	6
CZENE-JOÓ MÁTÉ: AZ ADAPTIVITÁS ÉS ELLENÁLLÓ KÉPESSÉG JELLEMZŐ RENDSZERKARAKTERISZTIKÁI ÉS A REZILIENCIAALAPÚ KÖZPOLITIKA-ALKOTÁS.....	7
Bevezetés.....	7
Ellenálló képesség és adaptív kormányzás.....	7
Rezilienciaalapú közpolitika-alkotás.....	8
Összegzés	11
Felhasznált irodalom	13
Máté-Czene-Joó: Adaptive and Resilient Systems' Characteristics and Resilience-Based Policymaking.....	16
FÉNYES CSONGOR: LEHETSÉGES ÁTRENDEZŐDÉSEK A POLITIKAI SZOCIALIZÁCIÓS SZÍNTEREK KÖZÖTT? MOMENTUMBAN VÉGZETT INTERJÚS KUTATÁSOK TANULSÁGAI.....	17
Témamegjelölés	17
Szakirodalmi áttekintés	17
Interjúk lebonyolításának körülményei.....	20
Elemzés	21
Összegzés	24
Felhasznált irodalom	27
Csongor Fényes: Possible Rearrangements among Political Socialization Stages? – Learnings from Interviews among Momentum Youth Party Members	29
KALAS VIVIEN: HATALMI ERŐVISZONYOK AZ EURÓPAI TANÁCSBAN	30
Bevezetés.....	30
Szerződésmódosítás az Európai Unióban	31
Hatalmi erőforrások és sikeres érdekérvényesítés az Európai Tanácsban	32
Belpolitikai aktorok.....	33
Döntéshozatali eljárás	33
A politikai vezető személyéhez kötődő tényezők	34
A tagország mérete, mint másodlagos tényező?	34
Összefoglalás.....	36
Felhasznált irodalom	38
Vivien Kalas: Balance of Power in the European Council	41
LACKÓ BENCE: POSZTAUTOKRATIKUS PÁRTOK ÉS ELITEK MINT JELENSÉGEK TOVÁBBGONDOLÁSA VÁLASZTÓI OLDALRÓL.....	42
A tanulmány felépítése.....	42
Demokratikus visszacsúszás	42
Az autokrácia utódpartja	42
Néhány további kapcsolódó fogalom.....	43
Példák autokratikus utódpartokra.....	43
A továbbélő autokratikus elit	43
Példák demokráciában megmaradt autokratikus elitekre.....	44
A választói oldal vizsgálata.....	44
Példák újra megválasztott diktátorokra.....	45
Egy lehetséges esettanulmány kiindulópontjai: Nigéria	45
Felhasznált irodalom	48
Bence Laczkó: Examining the Phenomena of Post-autocratic Parties and Elites from the Perspective of the Voters.....	49

MISKÓ DÁVID: A FŐVÁROSI TAKTIKAI SZAVAZÓK NYOMÁBAN: EGY KVALITATÍV KUTATÁS BEMUTATÁSA ÉS ÉRTÉKELÉSE	50
Bevezetés: Mit is szeretnénk megtudni?	50
Mikor történik taktikai szavazás?.....	50
Kutatási feltevéseim	53
A kvalitatív kutatás módszertana	54
A fókuszcsoportos kutatáson elhangzottak bemutatása, elemzése.....	58
Választási rendszer taktikai ösztönzéséről	58
Racionális szavazó képe.....	59
Taktikai szavazás általános képe, „eszménye:	59
A taktikai szavazatmegosztás képe, előfordulása	60
A kutatói feltevések vizsgálata.....	60
Befejező és kitekintő gondolatok	61
Felhasznált irodalom	63
Dávid Miskó: In Pursuit of Tactical Voters in Budapest: Presentation and Evaluation of a Qualitative Research	65
NAGY ZSOLT: RÉGI-ÚJ PARADIGMA: NEM-NYUGATOS DEMOKRÁCIA, MINT A LIBERÁLIS DEMOKRÁCIA ALTERNATÍVÁJA	66
Bevezetés.....	66
A liberális demokrácia paradigmája.....	66
A liberális demokrácia paradigmájának kritikája.....	67
A nem nyugati típusú demokráciák (NWD)	68
Egy alternatíva a liberális demokráciákra	69
A paradigma továbbfejlesztésének módjai.....	70
A demokrácia meghatározása.....	70
Nomen est omen – A „nem-nyugati” kifejezés problémája.....	70
A politikai kultúra, a nép rugalmassága és a politikai akarat háromszöge	71
A kapcsolat a Nyugattal és más régiókkal	72
A „Nyugat” határai: Kelet-Közép Európa, mint a regionális demokrácia új megjelenése ..	73
Összegzés: paradigma jövője	74
Felhasznált Irodalom	75
Zsolt Nagy: Old–New Paradigm: Non-Western Democracy as an Alternative to Liberal Democracy	78

ELŐSZÓ

A 2024-ben megtartásra került Kari Doktorandusz Konferencia újabb lehetőséget teremtett az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán működő Doktori Iskolák doktoranduszai számára arra, hogy bemutassák doktori kutatásaikat egymás és a közönség számára. Fontos esemény ez, amely szakmai segítséget jelent a doktori hallgatók számára, ugyanakkor alkalmat ad arra is, hogy a tudományegyetemi ethosz szellemében bepillantást nyerjünk és engedjünk a rendkívül sokféle értékes tudományos kutatási irányba.

Ebben az évben a Kari Doktorandusz Konferencia Politikatudományi Szekciójába 11 előadás hangzott el. A korábbi évek tapasztalatai és mintái alapján három panelbe szerveztük Szekciót: *Politikai közösségek, a politikai rendszer kohéziója és nemzetközi viszonyai* panel (vitavezető: Dr. Bene Márton); *Demokrácia és autokrácia* panel (vitavezető: Dr. Antal Attila); *Politikai szocializáció, a magyar pártrendszer és választók* panel (vitavezető: Dr. Szabó Andrea).

A kötetben hat szerző tanulmánya kapott helyett, amely leképezi a 2024. június 7-én elhangzott előadások sokszínűségét és a Politikatudományi Doktori Iskolában zajló kutatások sokféle irányát. Czene-Joó Máté a politikai adaptivitással és ellenállós képességgel foglalkozott; Fényes Csongor arról írt, hogy miként lehetséges az átrendeződés a politikai szocializációs szinterek között; Kalas Vivien témája a Európai Tanács hatalmi erőviszonyai voltak; Laczkó Bence a posztautokráciák párt- és elitviszonyait vizsgálta; Miskó Dávid a budapesti taktikai szavazást elemezte; Nagy Zsolt írása pedig a nem-nyugatos demokráciák témakörében született meg.

Az eddigiek felvillantják a Politikatudományi Doktori Iskola keretében zajló sokféle, sokirányú és interdiszciplináris kutatásokat. A korábbi évek tradícióit folytatva a Doktori Iskola kutatói közössége elkötelezett a Doktorandusz Konferenciák tudásmegosztáson és a tudományos közösségünk eredményeihez való hozzájáruláson alapuló gyakorlata mellett.

2024 szeptembere

A szerkesztő

A KARI DOKTORANDUSZ KONFERENCIA POLITIKATUDOMÁNYI SZEKCIÓJÁNAK PROGRAMJA

2024. június 7.

Program

09.00-09.15	Plenáris ülés: dékáni köszöntő	
09.30-10.45	Előadó	Cím
	Politikai közösségek, a politikai rendszer kohéziója és nemzetközi viszonyai (IV. terem) Vítavezető: Dr. Bene Márton	
	09.30-09.45 Burai Krisztina	A lokális közösségi média-alapú nyilvánosság etnográfiai vizsgálata. (Témavezető: Dr. Bene Márton)
	09.45-10.00 Szolcsányi Péter	A politikai szimbólumokról való gondolkodás változása. Egy szakirodalmi áttekintő. (Témavezető: Dr. Bene Márton)
	10.00-10.15 Czene-Joó Máté	Az adaptivitás és ellenálló képesség jellemző rendszerkarakterisztikái. (Témavezető: Dr. Boda Zsolt)
	10.15-10.30 Kalas Vivien	Hatalmi erőviszonyok az Európai Tanácsban (Témavezető: Dr. Navracsics Tibor)
	<i>10.30-10.45 Vita</i>	
	Demokrácia és autokrácia (IV. terem) Vítavezető: Dr. Antal Attila	
	11.00-11.15 Krasz Péter	The practice of the Digital Democracy in a Japan, Taiwan and the Republic of Korea. (Témavezető: Dr. Antal Attila)
	11.15-11.30 Laczkó Bence	Posztautokratikus pártok és elitek mint jelenségek továbbgondolása választói oldalról. (Témavezető: Dr. Antal Attila)
	11.30-11.45 Ferencz Gábor	„Tranzitország” Kelet és Nyugat között. Civilizációnizmus a Fidesz diskurzusában. (Témavezető: Dr. Antal Attila)
	11.45-12.00 Nagy Zsolt	A Nem-nyugatos Demokráciák régi-új paradigmája és alkalmazhatósága. (Témavezető: Dr. Gyulai Attila)
	<i>12.00-12.15 Vita</i>	
	Politikai szocializáció, a magyar pártrendszer és választók (IV. terem) Vítavezető: Dr. Szabó Andrea	
	12.30-12.45 Miskó Dávid	A fővárosi taktikai szavazók nyomában. egy kvalitatív kutatása bemutatása és értékelése. (Témavezető: Dr. Stumpf István)
	12.45-13.00 Gáspár Kristóf	Mint halottnak a csók – A 2024-es magyar ellenzéki előválasztások vizsgálata. (Témavezető: Dr. Mándi Tibor)
	13.00-13.15 Fényes Csongor	Lehetséges átrendeződések a politikai szocializációs szinterek között? – interjú kutatások tanulságai. (Témavezető: Dr. Szabó Andrea)
	<i>13.15-13.30 Vita</i>	

CZENE-JOÓ MÁTÉ: AZ ADAPTIVITÁS ÉS ELLENÁLLÓ KÉPESSÉG JELLEMZŐ RENDSZERKARAKTERISZTIKÁI ÉS A REZILIENCIAALAPÚ KÖZPOLITIKA-ALKOTÁS

DOI: 10.56965/2024.1.Czene

Bevezetés

A reziliencia fogalom, amelyet elsősorban „rugalmas ellenálló képességként” értelmeznek,¹ lassan került be a politikai és a társadalomtudományos köztudatba, de az elmúlt évek egyik igazi sztárjává nőtte ki magát. A fizika és a szervesetlen tudományok szótárából került át az ökológia tudományterületére,² ahol természeti rendszerek ellenálló képességének leírására alkalmazták. Innen pedig a társadalomtudományok világába került, szociológusok³ és politológusok⁴ kezdték alkalmazni, de többek között közgazdászok⁵ és szervezetkutatók⁶ is hasznosnak találták. A reziliencia szakirodalmában fontos lépcsőfokként, egyesek meghatározásában új fejezetként tekintenek a rezilienciaalapú gondolkodás (angolul *resilience thinking*, máshol rövidebben *reziliencia-gondolkodás*) megjelenésére, ami az ellenálló képesség megteremtésére irányuló holisztikus gondolkodásmódot foglalja magába.⁷ A rezilienciaalapú gondolkodás és a közpolitika-alkotás nexusában pedig újonnan megjelent a rezilienciaalapú közpolitika-alkotás is olyan közpolitikák összefoglalásaként, amelyek a rugalmas ellenálló képesség összetett kiépítését célozzák.⁸ A következőkben röviden áttekintem a rezilienciaalapú közpolitika-alkotás és az adaptív kormányzás irodalmát, hogy olyan rendszerkarakterisztikákat és eljárási formákat azonosítsak, amelyek esettanulmányok tanulságai alapján hatékonyan bizonyultak az ellenálló képesség megteremtésében.

Ellenálló képesség és adaptív kormányzás

A rezilienciaépítés legfontosabb kérdése így fogalmazható meg a legrövidebben: *hogyan kormányozhatók a komplex rendszerek úgy, hogy azok rezilienssé váljanak?* A téma egyik leghíresebb kutatója, David Chandler⁹ a *komplexitás menedzselését, kormányzását* tartja az ellenálló képesség központi problémájának, és ismeretelméleti szempontból közelít az állami szerepvállalás klasszikus top-down eszközeihez és a szabad piac bottom-up szerveződéséhez. A rezilienciaépítésnek a kormányzás és közpolitika-alkotás vonatkozásában való értelmezését azzal az alapvetéssel kezelhetjük, hogy a rugalmas ellenálló képesség nem értelmezhető top-down megközelítéssel. A komplex adaptív rendszerek vonatkozásában a top-down megközelítések a legjobb esetben is üvegplafonba ütköznek: az ellenálló képesség kiépítése a rendszer szereplőinek együttműködését, információmegosztását és kollektív fellépését igényli, a top-down eszközökkel operáló megközelítések pedig vagy csupán korlátozottan vagy semennyire sem tudják megteremteni azt.¹⁰ Ezért olyan elméletekhez kell fordulnunk, amelyek nem a kormányzati hatalmat tekintik az ellenálló képesség eredőjének, hanem a szereplők

---

¹ Székely 2015.

² Holling 1973; Bourbeau 2018.

³ Longstaff et al. 2010; Berkes – Ross 2012.

⁴ Humber – Joseph 2019.

⁵ Briguglio et al. 2006.

⁶ Duchek 2020; kifejezetten a magas megbízhatóságú szervezetek vonatkozásában: Vogus – Sutcliffe, 2007.

⁷ Szokolszky – V. Komlósi 2015; Czene-Joó 2022.

⁸ Ld. Shimizu – Clark 2019; Krieger – Kodate 2015.

⁹ Chandler 2013.

¹⁰ Chaffin et al. 2014; Lemos – Agrawal, 2006.

bevonásával, a részvételi aspektus hangsúlyozásával lehetővé teszik a rezilienciaalapú gondolkodás értelmezését és beágyazását a kormányzás és közpolitika-alkotás folyamataiba.

Összefoglalóan *reziliens rendszerkarakterisztikáknak* nevezzük azokat a kvalitásokat, amelyek a potenciális válságjelenségekkel szemben rezilienssé tesznek komplex adaptív rendszereket. A megértés egyik lehetséges útját jelentheti azonban az adaptivitásról, az adaptív kapacitások kiépítésére vonatkozó irodalom felőli megközelítés. Az adaptivitást az eddigiekben is mint a reziliencia integráns elemét, ciklusmodellszerű megközelítésében annak egy szakaszát értelmeztük, így az adaptív kapacitásokat kiépítését is értelemszerűen a reziliencia megteremtésére irányuló erőfeszítések részeként tekinthetjük.

A reziliencia és az adaptivitás kezelésével és kiépítésével foglalkozó irodalom egyik központi fogalma az *adaptív kormányzás* (*adaptive governance*, a szakirodalomban gyakran rövidítve: AG). Az adaptív kormányzást a szocio-ökológiai rendszerek vonatkozásában a komplexitás kormányzására alkalmas megközelítésnek tartják, amelynek fókuszában áll a *tanulás és a tudás megosztása*.¹¹ Az adaptív kormányzást elsősorban a szocio-ökológiai rendszerek vonatkozásában emlegetik, az adaptív menedzsment és adaptív közös menedzsment (*adaptive co-management*) megközelítésekkel rokon elméletként jellemzik. Az AG-t olyan kormányzási megközelítésként emlegetik, amely hozzájárul redundancia kiépítéséhez és a rendszer természetes diverzitásának megőrzéséhez, stimulálásához.¹²

Az adaptív kormányzás egyik központi ismertetőjegyeként emelik ki a *policentrikusságot*.¹³ A policentrikusság Polányi Mihály¹⁴, illetve Elinor Ostrom¹⁵ munkássága nyomán vált széleskörűen elterjedt koncepcióvá, amely számos tudományterületet meghódított. A policentrikusság, avagy *többközpontúság*, olyan rendszerkarakterisztika, amely a döntési és végrehajtási jogosítványok – és ezzel együtt a felelősség – vertikális és horizontális megosztásán, egymással részben átfedésén alapul, többszintű és sokközpontú döntéshozatali rendszert teremtve.¹⁶ A policentrikusság mint intézményrendszerek szervezésére és működtetésére szolgáló elv az absztrakt, elméleti síkon értelmezett hatalommegosztási mellett egyértelmű működési – hatékonysági célokat szolgál, hiszen a rendszer különböző szintjein elhelyezkedő autonóm szereplők specializált szakértelmük és partikuláris érdekekre való affinitásuk révén jobban informált döntéseket hoznak, amelyeket hatékonyabban is hajthatnak végre.

Rezilienciaalapú közpolitika-alkotás

Az elméleti beágyazás mellett érdemes figyelmet fordítanunk Shimizu és Clark¹⁷ három modelljére, amelyek értelmezésükben egymással szoros összefüggésben álló, egymást erősítő eljárások és gyakorlatok a rezilienciaalapú közpolitika-alkotásban. Ezek közül az első az adaptív kormányzás elméletének fő fókuszához hasonlóan a *kollektív tudásteremtés* (az ő szóhasználatukban *co-knowledge production*, máshol *co-production of knowledge*) modellje, amely az egyes policy problémákkal kapcsolatban különböző szakterületeken összegyűjtött tudás becsatornázását és integrációját a közpolitika-alkotási folyamatba. Ez nagyrészt az érintettek bevonásán alapuló megközelítést (*stakeholder engagement*) foglalja magába, kifejezetten annak a tudásteremtési aspektusára koncentrálva: a holisztikus megközelítés

---

¹¹ Folke et al. 2005; Biggs, et al. 2015.

¹² Chaffin et al. 2014: 56.

¹³ Lebel et al. 2006; Chaffin et al. 2014; Biggs et al. 2015.

¹⁴ Polányi 1951.

¹⁵ Ostrom 1990, 1998.

¹⁶ Carlisle – Gruby, 2017.

¹⁷ Shimizu – Clark, 2019.

megköveteli az elérhető nézőpontok, tudásformák és tapasztalatok széles spektrumának a bevonását, ami kiterjed a lokális, szakmai és tudományos közösségekre is. Ugyanezt az aspektust emelték ki Lebel és társai¹⁸ kilenc empirikus esettanulmányt összefoglaló kutatásukban, az egyes lokális társadalmi-ökológiai rendszerekkel kapcsolatban elérhető sokrétű, de a térben szétaprózódott, mozaikos jellegű tudás integrációja fontosságát illetően.

A második elengedhetetlen eljárási forma az *integrált kockázatelemzés és felmérés*. A kockázatelemzés és felmérés integráltságát az előző pont vonatkozásában, a kollektív tudásteremtésben betöltött szerepe szempontjából értelmezik, mint a különböző veszélyekkel kapcsolatos perspektívák összegyűjtésének lehetőségét. A közpolitika-alkotás folyamatában ma már a döntés-előkészítés informáltságát megalapozó garanciaként tekintünk a felmerülő kockázati lehetőségek szisztematikus elemzésére, ami rendkívül sok különböző formát ölthet a gyakorlatban, de a szerzők megközelítése inkább a sokrétűséget veszi célba, azaz a különböző nézőpontok szerint megjelenő potenciális veszélyek összességének feltárását.

A harmadik tényező a *foresight* módszertanon alapuló jövőkutató eljárás. A jövőkutatásban számos gyakorlati módszert és eljárást elkülöníthetünk, a terület 1970-es évekbeli kialakulása és az azóta eltelt időben való fejlődése eredményeképp „a nagy valószínűséggel bekövetkező jövő előrejelzésétől”, azaz az ún. *forecast* típusú előrejelzéstől a *foresight* irányába mozdult el, ami a kívánatos vagy leginkább elfogadható jövőképek kialakítása és megvalósításuk irányába tett erőfeszítéseket foglalja magába.¹⁹ Ahogyan azt Hideg²⁰ bemutatja, a foresight, avagy *stratégiai előrejelzés (strategic foresight)*, középpontba helyezi az emberi tényezőt, ezáltal a jövőt nem különböző tendenciák által hajtott kényszerűségként, hanem alakíthatónak, megváltoztathatónak tekinti.

A foresight módszertan különböző eljárások szerint is alkalmazható, ebben hasznos áttekintést nyújt az OECD *Strategic Foresight for Better Policies*²¹ szakmai anyaga, ez négy előrejelző módszert emel ki. Az első az ún. *horizon scanning*, azaz látóhatár kutatás. A *horizon scanning* a változások jeleinek hatékony észlelésére és kontextusba helyezésére szolgáló eljárás, ami általában egyes szakpolitikai területek, ágazatok különleges megfigyelésében, szakértői elemzésekben merül ki. A következő a *megatrend elemzés*, ami a megnevezéséből is következtethetően a jelen nagyívű, rendszerszintű változásainak, átalakulásainak, egy szóval megatrendjeinek a vizsgálatát, azok multidimenziós, több szakpolitikai területre gyakorolt hatásainak feltárását foglalja magába. Ezen kívül említik a széles körűen ismert és intuitíven alkalmazható *forogatókönyv alkotás* módszerét, és végül a *back-castinget*, ami egy kívánatos vagy éppen elkerülendő jövőkép felvázolásával indul, ezt követően pedig az annak eléréséhez avagy megelőzéséhez szükséges lépések felvázolásával folytatódik. A szerzők a foresight jövőkutató eljárások *dialógus módszer* szerinti alkalmazását tekintik az ellenálló képesség kiépítése szempontjából a legelőnyösebbnek, azaz a lehetséges jövőképek és trendek érintettek és egyéb bevont csoportok (helyi, szakmai és tudományos közösségek) közti párbeszéd formájában lezajló értékelése és befolyásolása.

A rezilienciaalapú közpolitika-alkotás egyik fontos dilemmáját adja az utólagos teljesítményértékelés, az ellenálló képesség felmérésére szolgáló eljárások beépítése a közpolitikaelemzés folyamataiba. A nemzetközi szervezetek és think tankek szürke irodalma mára az ellenálló képesség felmérési lehetőségeinek gazdag tárházát nyújtja, példaként érdemes

---

¹⁸ Lebel et al. 2006.

¹⁹ Hideg, 2007: 1167 – 1168.

²⁰ Hideg 2007.

²¹ OECD 2019: 2.

az OECD²², a Világbank²³ vagy az Európai Unió²⁴ vonatkozó anyagait tekintünk. A felmérés operacionalizációs kihívást is jelent, magában hordozza a számszerűsíthetőség igényét is, ami a reziliencia esetében egyedi nehézségekbe ütközik.²⁵ Gyakorlati buktatóként kezeli a szakirodalom ebben a vonatkozásban a redundancia és a hatékonyság ellentmondását.²⁶ A probléma intuitív: ami egy komplex adaptív rendszer vonatkozásában felkészültséget teremtő, kapacitásépítő profilaxisnak tűnik, az hatékonysági szempontból az ellenálló képességi aspektus figyelmen kívül hagyásával csupán káros redundancia. A megoldást az ellenálló képességi szempontok előzetes és utólagos értékelésekbe, visszajelző rendszerekbe való szisztematikus beépítése jelentheti csupán.

A reziliencia közpolitika-alkotásban betöltött szerepe, mérése és elemzése szempontjából illusztratív céllal érdemes bevonnunk Gupta és társai²⁷ által kidolgozott adaptív kapacitások körét (*adaptive capacity wheel*), amellyel azt teszik vizsgálhatóvá, hogy a rendszer adaptivitásának kiépítéséhez a résztvevő intézmények hogyan járulhatnak hozzá, milyen viselkedést és intézményi konfigurációt igényel az részükről. A szerzők a terület szakirodalmának széles körű áttekintése és a különböző megközelítések szintéziseként alkották meg az adaptív kapacitások körét, amely hat nagyobb ismertetőjegyet különít el, és azokon belül 22 további részterületet. Az adaptív kapacitások köre két irányból is hasznos számunkra: egyrészt képet fest arról, hogy milyen elsajátítható viselkedési formákra és beépíthető eljárásokra érdemes koncentrálnunk, amikor a reziliencia megteremtéséről beszélünk; másrészt jelentős lépést teszünk előre a mérhetőség irányában, hiszen az adaptív kapacitások köre vizualizálja az erősségeket és gyengeségeket az egyes területeken. Hasonló megközelítés alkalmazása a reziliencia egészének felmérése és elemzése vonatkozásában is megfontolandó lehet.

---

²² OECD 2014, 2018.

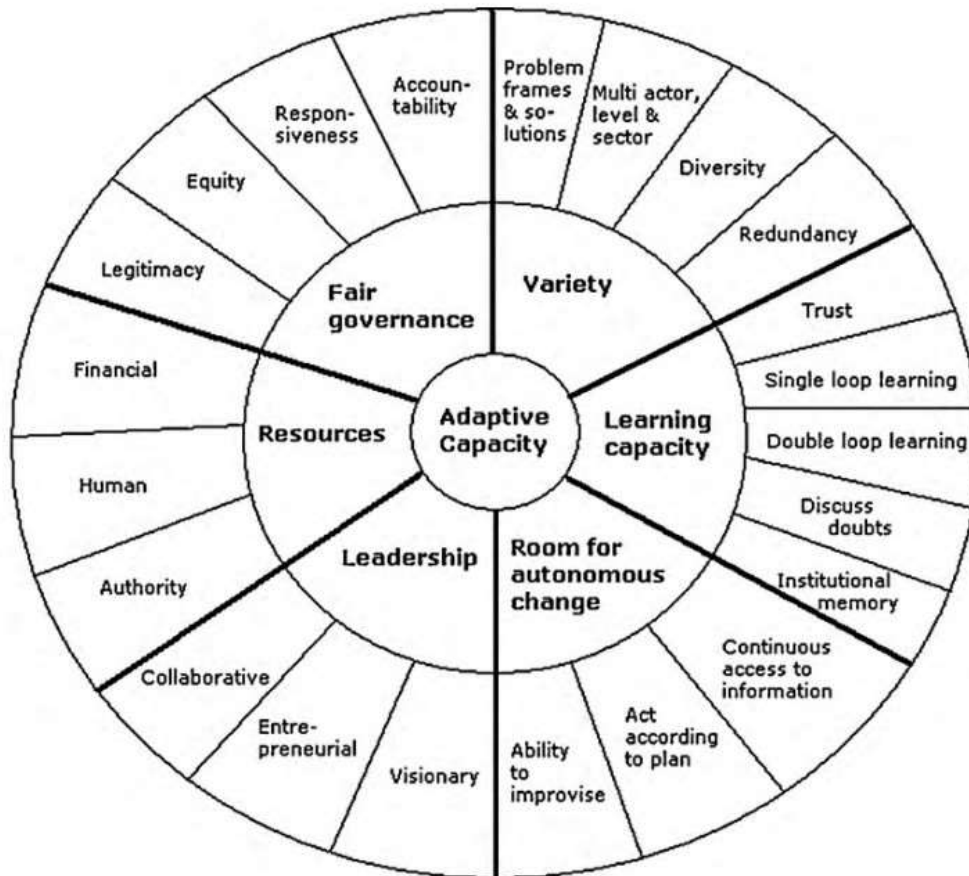
²³ Világbank 2021.

²⁴ Európai Bizottság 2014; 2020.

²⁵ Ld. szocio-ökológiai rendszerek vonatkozásában: González-Quintero – Avila-Foucat, 2019; közösségek esetében a katasztrófakockázatok csökkentése vonatkozásában: Camacho et al. 2023.

²⁶ Krieger – Kodate, 2012; Walker et al. 2010.

²⁷ Gupta et al. 2010.

Az adaptív kapacitások köre. Forrás: Gupta et al. 2010, p. 464.

Összegzés

A rezilienciaalapú gondolkodás közpolitika-alkotásban való megnyilvánulásainak tanulságait az alábbiak szerint foglalhatjuk össze:

1. *Az ellenálló képesség elképzelhetetlen részvételiség nélkül.* Az ellenálló képesség megteremtése és megtartása csakis az érintettek bevonásával, cselekvőképesség elősegítésével és biztosításával, a rendszer szereplőinek együttműködésével lehetséges, ami mind elméleti, mind gyakorlati szempontból bizonyítható. Elméleti szempontból könnyen belátható, hogy a partikuláris ismeretekkel rendelkezők megkérdezésével és cselekvő közreműködésével magasabb fokú bizalom és megértés jöhet létre, ezáltal pedig az eljárások legitimitása is nő.²⁸ A rezilienciaépítés szakirodalmának empirikus esettanulmányokat tartalmazó gazdag tárháza pedig számos példát nyújt arra, hogy a gyakorlatban ez miként jelenik meg, a résztvevők informálásától a hatalomgyakorlás teljes devolúciójáig.²⁹
2. *A reziliencia megteremtése kognitív kihívás.* A komplex világunkban fellépő válságjelenségek korai felismerésének a lehetséges veszélyeket érintő ismereti alapú kihívásán kívül a megélt válságok nyomán összegyűlt információk rendszerezése és becsatornázása jelenti a legfőbb kihívást, ezért is láthatjuk minden ilyen témájú modellben

²⁸ Bővebben ld. Leitch et al. 2015.

²⁹ Ld. a részvételiségről szóló fejezeteket: Biggs et al. 2015; Lebel et al. 2006; Shimizu – Clark, 2019.

és azok szintéziseiben az érintettek kollektív ismeretmegosztását, tudásteremtését, közös jelentésadását kiemelt fontosságú elemként. Ebben a folyamatban fontos a lokális és tudományos közösségek bevonása, a kollektív jelleg hangsúlyozása és elősegítése.

3. *Az ellenálló képesség policentrikus rendszerek tulajdonsága.* A többközpontúság olyan elem, amely egy komplex rendszer vonatkozásában szintén kényszerűséggé értelmezendő. A monocentrikusság hatékonysági szempontjai az ellenálló képesség vonatkozásában háttérbe sorolhatók, hiszen kiindulási pontként olyan értelmezési keretben viszonyulunk a válságjelenségekhez és kockázatokhoz, amelyben hosszú távon minden hatékonysági szempontot felülír a továbbgyűrűző válságok kiemelkedő materiális és immateriális költsége.

Felhasznált irodalom

- Biggs, Reinette; Schlüter, Maja; Schoon, Michael L. (szerk., 2015): Principles for Building Resilience. Sustaining Ecosystem Services in Social-Ecological Systems. Cambridge University Press, Cambridge. DOI: <https://doi.org/10.1017/cbo9781316014240>
- Bourbeau, Philippe (2018): A Genealogy of Resilience. *International Political Sociology*, 12. évf. 1. szám, pp. 19 – 35. DOI: <https://doi.org/10.1093/ips/olx026>
- Briguglio, Lino; Cordina, Gordon; Bugeja, Stephanie; Farrugia, Nadia (2006): Conceptualizing and measuring economic resilience. Elérhető: https://www.researchgate.net/publication/229039198_Conceptualizing_and_measuring_economic_resilience (2023.06.21.) DOI: <https://doi.org/10.22459/pirig.11.2005.03>
- Camacho, Christine; Bower, Peter; Webb, Roger T.; Munford, Luke (2023): Measurement of community resilience using the Baseline Resilience Indicator for Communities (BRIC) framework: A systematic review. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 95. szám, p. 17. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2023.103870>
- Carlisle, Keith; Gruby, Rebecca L. (2017): Polycentric Systems of Governance: A Theoretical Model for the Commons: Polycentric Systems of Governance in the Commons. *Policy Studies Journal*, 47. évf. 2. szám, p. 27. DOI <https://doi.org/10.1111/psj.12212>
- Chaffin, Brian; Gosnell, Hannah; Cosens, Barbara A. (2014): A Decade of Adaptive Governance Scholarship: Synthesis and Future Directions. *Ecology and Society*, 19. évf. 3. szám, pp. 56 – 70. DOI: <https://doi.org/10.5751/es-06824-190356>
- Chandler, David (2014): Resilience. The Governance of Complexity. *Routledge*. Chandler, David (2014): Resilience. The Governance of Complexity. *Routledge*. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315773810>
- Czene-Jóó Máté (2022): Reziliencia, az ellenálló képesség régi-új paradigmája: elméletek, modellek, perspektívák. In: Antal Attila (szerk.) *Politikatudományi előadások az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Doktori Iskolájának konferenciáján*. pp. 7 – 17. DOI: <https://doi.org/10.56965/2022.1.Czene>
- Duchek, Stephanie (2020): Organizational resilience: a capability-based conceptualization. *Business Research*, 13. szám, pp. 215 – 246. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40685-019-0085-7>
- Európai Bizottság (2014): EU Resilience Compendium. Saving lives and livelihoods. EU / UN / WS Partnership on Post-crisis Assessments and Recovery Plans.
- Európai Bizottság (2020): Prototype Dashboards for Monitoring the Geopolitical, Green and Digital Dimensions of Resilience.
- Folke, Carl; Hahn, Thomas; Olsson, Per; Norberg, Jon (2005): Adaptive Governance of Social-Ecological Systems. *Annual Review of Environment and Resources*, 15. évf. 30. szám, pp. 441 – 473. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev.energy.30.050504.144511>
- González-Quintero, Christina; Avila-Foucat, V. Sophie (2019): Operationalization and Measurement of Social-Ecological Resilience: A Systematic Review. *Sustainability*, 11. évf. 21. szám, p. 18. DOI: <https://doi.org/10.3390/su11216073>
- Gupta, Joyeeta; Termeer, Catrien; Klostermann, Judith; Meijerink, Sander; van den Brink, Margo; Jong, Pieter; Nooteboom, Sibout; Bergsma, Emmy (2010): The Adaptive Capacity Wheel: a method to assess the inherent characteristics of institutions to enable the adaptive capacity of society. *Environmental Science & Policy*, 13. évf. 6. szám, pp. 459 – 471. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2010.05.006>
- Hideg Éva (2007): A forecasttól a foresightig. *Magyar Tudomány*, 2007/9, pp. 1167 – 1168.
- Holling, Crawford Stanley (1973): Resilience and Stability of Ecological Systems. *Annual Review of Ecology and Systematics*, 4. évf., pp. 1 – 23. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev.es.04.110173.000245>

- Humbert, Clemence; Joseph, Jonathan (2019): Introduction: the politics of resilience: problematising current approaches. *International Policies, Practices and Discourses*, 7. évfolyam, pp. 215 – 223. DOI: <https://doi.org/10.1080/21693293.2019.1613738>
- Krieger, Kristian; Naonori, Kodate (2012): From risk society to resilient society? Exploring the concept of resilience in the analysis of the governance. *ECPR Regulation & Governance*.
- Lebel, Louis; Anderies, John M.; Campbell, Bruce; Folke, Carl; Hatfield-Doods, Steve; Hughes, Terry P.; Wilson, James (2006): Governance and the Capacity to Manage Resilience in Regional Social-Ecological Systems. *Ecology and Society*, 11. évf. 1. szám, pp. 1 – 22. DOI: <https://doi.org/10.5751/es-01606-110119>
- Lemos, M. C.; Agrawal, A. (2006): Environmental Governance. *Annual Review of Environment and Resources*, 31. évf., pp. 297 – 325. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev.energy.31.042605.135621>
- Leitch, Anne M.; Cundill, Georgina; Schultz, Lisen; Armitage, Derek; Peterson, Garry (2015): Encourage Learning. In: Biggs, Reinet; Schlüter, Maja; Schoon, Michael L. (szerk.): *Principles for Building Resilience. Sustaining Ecosystem Services in Social-Ecological Systems*. Cambridge University Press, Cambridge. pp. 174 – 200. DOI: <https://doi.org/10.1017/cbo9781316014240.008>
- Longstaff, Patricia H.; Armstrong, Nicholas J.; Perrin, Keli; Parker, Whitney May; Hidek, Matthew A. (2010): Building Resilient Communities: A Preliminary Framework for Assessment. *Homeland Security Affairs*, 6. évf. 3. szám, pp. 1 – 23.
- OECD (2014): Boosting Resilience through Innovative Risk Governance. *OECD Reviews of Risk Management Policies*. pp. 1 – 150. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264209114-en>
- OECD (2018): *National Risk Assessments. A Cross Country Perspective*. OECD Publishing, Párizs.
- Ostrom, Elinor (1990): *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action*. Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/cbo9780511807763>
- Ostrom, Elinor (1998): Scales, polycentricity, incentives: Designing complexity to govern complexity. In: Guruswamy, L. D.; McNeely, J. (szerk.): *Protection of global diversity: Converging strategies*. pp. 149 – 167.
- Polányi Mihály (1951): *The Logic of Liberty*. Routledge – University of Chicago Press. DOI: <https://doi.org/10.2307/588090>
- Shimizu, Mika; Clark, Allen L. (2019): *Nexus of Resilience and Public Policy in a Modern Risk Society*. Springer Publishing, New York. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-981-10-7362-5>
- Székely Iván (2015): Reziliencia: a rendszerelmélettől a társadalomtudományokig. *Replika*, 2015/5. szám, pp. 7 – 23.
- Szokolszky Ágnes; V. Komlósi Annamária (2015): A „reziliencia-gondolkodás” felemelkedése – ökológiai és pszichológiai megközelítések. *Alkalmazott pszichológia*, 15. évf. 1. szám, pp. 11 – 26. DOI: <https://doi.org/10.17627/ALKPSZICH.2015.1.11>
- Világbank (2021): *Resilience Rating System. A methodology for building and tracking resilience to climate change*. Elérhető: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/701011613082635276/pdf/Summary.pdf> (2023.12.01.)
- Vogus, Timothy J.; Sutcliffe, Kathleen M. (2007): Organizational Resilience: Towards a Theory and Research Agenda. Conference: *Proceedings of the IEEE International Conference on Systems, Man and Cybernetics*, Montréal, Kanada, pp. 3418 – 3422. DOI: <https://doi.org/10.1109/icsmc.2007.4414160>

Walker, Brian; Folke, Carl; Carpenter, Stephen R.; Scheffer, Marten (2010): Resilience Thinking: Integrating Resilience, Adaptability and Transformability. Ecology and Society, 15. évf. 4. szám, p. 9. DOI: <https://doi.org/10.5751/es-03610-150420>

Máté-Czene-Joó: Adaptive and Resilient Systems' Characteristics and Resilience-Based Policymaking

In recent years, there has been increased interest in the resilience of individuals, communities, institutions and countries. Research in the area of resilience of socio-ecological systems has been particularly fruitful, but the application of the concept to complex adaptive systems and how resilience thinking influences policymaking has not seen the same success. In this paper, I review the scholarly literature of adaptive governance and resilience-based policy making to identify resilient systems' characteristics.

FÉNYES CSONGOR: LEHETSÉGES ÁTRENDEZŐDÉSEK A POLITIKAI SZOCIALIZÁCIÓS SZÍNTEREK KÖZÖTT? MOMENTUMBAN VÉGZETT INTERJÚS KUTATÁSOK TANULSÁGAI

DOI: 10.56965/2024.1.Fenyves

Témamegjelölés

Évtizedes trendek szerint amikor fiatalok politikai neveléséről, vagyis politikai szocializációjával foglalkozó kutatások gondolatai megszületnek és a vizsgálatok készülnek, a legtöbb kortárs nemzetközi és hazai kutató jellemzően egy-egy politikai szocializációt segítő szintér, ágens szerepére koncentrálnak a munkája során. Míg a téma első iskoláihoz (pl. Michigani, Columbian) tartozó kutatói jellemzően a gyermekek családon belüli szocializációját vizsgálták, addig a nyolcvanas, kilencvenes évek során mind több politikai neveléssel foglalkozó nemzetközi és magyar ifjúságkutató fordult az iskola, később a kortárs csoportok és az egyéb szocializációs szinterek feltárása felé.

Ahogy Sebestyén megjegyzi¹, meglepően kevés kutatás foglalkozik a fiatalok pártokba vezető utak megértésével, politikai szocializációs aspektusból. A kutatóknak abban igaz van, hogy amikor egyes mozgalmak és pártok tagságát vizsgáljuk – illeszkedve a nemzetközi trendekhez² – mi magyar kutatók talán túlságosan is támaszkodunk a nagy mintás kutatásokból származó leíró eredményekre és jóval kevesebb figyelmet fordítunk az egyéni életutak feltárására, a pontos mintázatok megértésére. Ezen aspektusból történő vizsgálatok elmulasztásával csupán felületes képünk van arról, hogy mi vajon mi vezet el egy 18–29 éves magyar fiatal el ma oda, hogy csatlakozzon egy politikai formációhoz. Pontosan ezért, jelen elemzésben arra fókuszálok, hogy politikai szocializációs nézőpontból betekintést nyújtsak egy párthoz vezető út sajátosságairól a Momentum Mozgalom példáján. A dolgozatban egy a párt tagságában végzett online interjú kutatás eredményeit mutatom be. Újdonsága a dolgozatnak abban rejlik, hogy míg korábban az egyes szocializációért felelős szinterek és szereplők hatásával részletekbe menően foglalkoztam a párt tagjainak körében³, ezúttal a csatlakozás előtti szocializációs életszakaszok leírására koncentrálok. Az elemzés fő kérdése az, hogy a párthoz és/vagy annak ifjúságiszervezetéhez való csatlakozás előtt milyen politikai szocializációs utat tettek meg Momentumban aktív fiatalok. Vajon tudjuk-e és ha igen, milyen szocializációs állomásokra tudjuk osztani ezen politikai szocializációs utakat? És vajon milyen politikai szocializációért felelős szinterek és szereplők jelennek meg az egyes életszakaszok alatt? A kérdések megválaszolására mellett arra is kitérek, hogy vannak-e és ha igen milyen eltérések tapasztalhatók a Momentumban politizáló férfiak és nők politikai szocializációjában, mielőtt csatlakoztak a politikai közösséghez.

Szakirodalmi áttekintés

A szocializáció a társadalmi együttéléshez szükséges ismeretek, értékek, emóciók, és viselkedésformák, szociális kompetenciák kialakulásának és azok elsajátításának és belsővé tételének a folyamata, amely során az egyén aktív közösségi életre alkalmas társadalmi emberré és egyben autonóm személyiséggé válik⁴. A szocializáció alanya a folyamat során beilleszkedik

---

¹ Sebestyén 2021.

² Cross és Young (2008) szerint növeli annak az esélyét egy fiatal bármikor csatlakozik egy párthoz, ha valamelyik szülője is viselt valaha párttagságot. Bruter és Harrison (2009) azt írják, hogy a fiatalok az inspirációt a családból merítik. Riberio (2015) kutatásában bizonyítja, hogy magasabb státuszú egyének alkotják a brazil pártok tagságát.

³ Erről bővebben: Fényes 2023 és 2024.

⁴ Szabó 2012.

a társadalomba, miközben a közösségi élet gyakorlásához szükséges normákat, értékeket sajátít el⁵. A politikai szocializáció a szociális tanulás szerves része, melynek során az egyén megismerkedik a különböző politikai intézményeivel, kialakítja a politikai attitűdjeit és a viselkedési formáit⁶. A folyamat során szocializáció alanya politikai lényé, a politika adott intézményrendszerében való eligazodásra és részvételre képes személlyé válik⁷. A politikai szocializációs út alatt az alannak formálódik a politikai vilásképe, elsajátít különböző viselkedési mintákat, attitűdöket és cselekvési formákat, amiket szociális szereplők közvetítenek számára⁸. A politikai szocializáció egy (in)formális tanulási folyamat, amelyet szinte minden állampolgár megtapasztal az élete során a családdal, barátokkal, kollégákkal stb. való interakció következtében⁹. Ez alatt alakulnak ki az egyén állampolgári sajátosságai (pl. állampolgári viselkedésformák, politikai preferenciák), formálódik a politika világához való viszonya, a politikai értékei- és a kultúrája folyamatosan fejlődik.¹⁰ A politikai szocializáció alatt alakulnak ki az egyén állampolgári viselkedésformák, valamint újratermelődik az állampolgári kultúra¹¹. Almond és Verba szavaival élve¹² a szocializáció alanya megtanulja a saját és a környezetének érdekeit kifejezni, képviselni és érvényre juttatni, továbbá ekkor sajátítja el az együttélés közéleti szerepeit, magatartásformáit; így válik a közösségének politizáló, közéleti részvételre, szerepvállalásra, politizálásra képes polgárává. A szocializáció interaktív jellegéből adódva a politikai szocializációs hatások más-más szintereken, különböző szereplők közvetítésével jutnak el a szocializáció alanyához, vagyis egy többirányú folyamat, mely során a tervezett hatások mellett, egyéb – sokszor rendkívül nehezen mérhető – látens hatások, előre nem szándékolt mechanizmusok is fontos szerepet tölthetnek be¹³.

Azon szereplőket, melyeknek kulcsfontosságú szerepük lehet az egyén politikai énjének formálásában és állampolgári kompetenciáinak kialakításában, politikai szocializációs szintereknek, nevezzük¹⁴. A fő szinterei között szokás emlegetni a családot, az iskolát (később a munkahelyet), a kortárs csoportokat, valamint a tömegmédiát¹⁵. Dekker és munkatársai szerint¹⁶ újabb és újabb szinterek jelennek meg a politikai szocializációban. Az kutatók szerint a technológia, a társadalmi nem, a vallás, a különböző életciklusok és generációs hovatartozás épp úgy betölthetnek politikai szocializációs funkciót, mint az iskola, a család intézménye, vagy a közösségi média¹⁷.

A politikával, a kormányzással és a politikai vezetéssel kapcsolatos értékek és meggyőződések kialakulása a gyermekkorban elkezdődik, mely egy egész életen át tartó folyamat¹⁸. A politikai neveléssel foglalkozó kutatók jellemzően adottnak vették a szocializációs folyamatát, irányát és annak lehetséges szintereit. Számos kutatást olvashatunk arról például, hogy a gyermekkorban végbement politikai szocializációs folyamatok egycsatornásak, melyeket legtöbbször a család dominál¹⁹. A családi szocializáció a későbbi politikai nézetekre, a pártidentifikációs folyamatokra, sőt akár a felnőtt politikai részvételre és

---

⁵ Engler 2020.

⁶ Hess – Torney 1967.

⁷ Szabó 2001.

⁸ Szabó – Falus 2000.

⁹ Bos et al. 2021.

¹⁰ Owen 2008.

¹¹ Sik 2010.

¹² Almond – Verba 1963.

¹³ Stumpf 1994.

¹⁴ Owen 2008.

¹⁵ Nagy 2013.

¹⁶ Dekkers et al. 2020.

¹⁷ Neundorf – Smets 2017.

¹⁸ Bos et al. 2021.

¹⁹ Beck – Jennings 1991.

cselekvésekre is markáns hatást tud gyakorolni²⁰. A családban folytatott politikai tartalmú beszélgetések gyakorisága fokozza annak az esélyét, hogy a fiatal a későbbiek során maga is aktívabban politizáljon, a beszélgetésorientált, két irányú (nevelőszülő és gyerekek közötti) beszéd mód növeli a gyermek politikai érdeklődésének kialakulását és sikeresen bővíti a politikai ismeretek tárházát²¹. Míg az (nevelő)apák a pártidentifikációra hatnak nagyobb eséllyel²², addig az (nevelő)anyák az érdeklődés kialakításában játszhatnak kulcsfontosságú szerepet²³. Jennings és munkatársai kimutatták²⁴, hogy a szülő és a gyermek politikai attitűdjei között fokozatosan gyengül a korrelációs együttható, vagyis az politikai egyetértés mértéke csökken a (nevelő)szülők és a gyermek között az idő múlásával.

A gyermekek és a serdülők az oktatási intézményekben ismerkednek meg a politikai élettel, intézményeivel, annak szereplőivel és funkcióival. Az iskolai szinten ért politikai szocializáció kiváltképp a politikai érdeklődésre, tudásra és kritikai látásmódra kialakulására is komoly hatást tud gyakorolni²⁵. Az iskolában a diákok alapvető állampolgári ismereteket, politikai magatartással és érdekérvényesítéssel kapcsolatos mintákat is elsajátíthatnak a formális oktatás során²⁶. A nyitott osztálytermi légkör, a közéleti-társadalmi témájú órai osztálybeszélgetések megléte, vagy éppen az iskolákban működő a diákönkormányzatok mind-mind pozitívan befolyásolhatja az egyének politikai szocializációs életútját²⁷.

Az iskolai szintre belépve fokozatosan megjelennek a kortárs csoportok is, melyek a középiskolás években a család és az iskola komoly versenytársává válnak, a későbbiekben az egyén politikai szocializációjában mind nagyobb szerepet tölthetnek be²⁸. A kortársakkal folytatott politikai témájú beszélgetések a politikai érdeklődés és a hozzá tartozó politikai készségek kialakítása mellett²⁹, a tényleges politikai cselekvést (pl. választásokon való részvétel, kisebb bevonódást igénylő politikai tiltakozási formákban való részvételi kedvet is pozitívan dinamizálhatják. A kortárs csoportban ért benyomások a kamasz- és a fiatal felnőtt kor között a legjelentősebbek, Jennings és Neimi szerint³⁰ az 14–25 év közötti időszak a legfontosabb az egyének későbbi politikai véleményének alakulása szempontjából. Connors úgy látja,³¹ hogy ebben az életszakaszban a fiatalok gyakran átveszik a kortársaik politikai nézetét, utánozzák is sokszor azokat. Campos és munkatársainak kutatása³² arra is rávilágít, hogy a kortársak hatására a fiatalok aktívabbak lehetnek választási időszakokban, többet foglalkozhatnak közéleti kérdésekkel, dinamizálhatja politikai aktivitást (pl. tüntetésen, választáson való részvétel). A kortársak emellett segíthetik a fiatalok bal-jobboldali ideológiai skálán való helymegtalálást is.

A politikai szocializációért felelős színterekre igaz, hogy egyaránt szerepet kapnak az elsődleges (politikai személyiséget formáló) és a másodlagos (politikai kompetenciákat kialakító) szocializációban, egyaránt közvetítenek direkt (politikai tartalmú) és indirekt (szerepmintákat biztosított) szocializációs hatásokat³³. A különböző szocializációs közegek csupán gondolati síkon különíthetők el, a valóságban jellemzően nem határolódnak el élesen

---

²⁰ Kroh – Sebl 2009, Verba et al. 2005.

²¹ Quintelier 2015, Hively – Eveland 2009.

²² van Deth et al. 2011.

²³ Shulman – DeAndrea 2014.

²⁴ Jennings et al. 2009.

²⁵ Campbell 2005, Donbavand – Hoskins 2021.

²⁶ Kalocsai 2014.

²⁷ Wanders et al. 2020, Fényes 2024.

²⁸ Szabó 2012.

²⁹ Verba et al. 1995.

³⁰ Jennings – Neimi 1974.

³¹ Connors 2020.

³² Campos et al. 2017.

³³ Szabó 2001.

egymástól, működésük a legideáltipikusabb esetben összekapcsolódnak, így a hatásokat megerősítik, de az is lehet, hogy a különböző szocializációs szinterek gyengíteni, keresztezni is képesek a másik szintér szocializációs hatását³⁴.

Interjúk lebonyolításának körülményei

Az elemzés empíriáját 32 személyes online platformon zajló interjúk kutatás empíriája adja. A kutatás mintáját a Momentum ifjúságiszervezetében és a pártban aktív fiatal (14–24 évesek) 22 tag mellett további 10 idősebb (25–34 évesek) szegmenshez tartozó fiatal alkotja. Az interjúk során 11 nő mellett 21 férfival készítettem online beszélgetéseket a Microsoft MS Teams felületén. Kihhasználva az online technika egyik előnyét, 21 valamely magyarországi – nagyobb (pl. Debrecen, Székesfehérvár) és kisebb (pl. Makó, Szentgotthárd) – településen élő momentumos mellett 11 fővárosban lakó tagot interjúvoltam meg. Az interjúk megszervezése folyamatos volt, a mintába bekerült alanyokat szűrőkérdőív segítségével rekrutáltuk a teljes terepmunka során. Az első interjút 2022 őszén, az utolsó pedig a 2024-es európai parlamenti és helyhatósági választás kampánya előtt készítettük. A kutatás mintája meghatározásakor úgy döntöttem, hogy nem kerülhet abba olyan tag, aki a beszélgetés pillanatában országgyűlési- és vagy önkormányzati, EP képviselő. Emellett olyan személyekkel sem készítettem interjút, akik a Momentum és/vagy a Momentum TizenX szervezetének élén álltak a kutatás ideje alatt. Az interjúalanyok kiválasztása- és szűrése során így végig arra törekedtem, hogy „átlagos” párt és/vagy ifjúságiszervezeti tagokkal tudjak beszélgetéseket készíteni. Olyan momentumosokkal, akik nem töltenek be a beszélgetés pillanatában semmilyen meghatározó politikai tisztséget sem a párton, sem a magyar politikai életben belül³⁵.

A beszélgetéseket ún. *path-finder* jellegű interjúzási technikával³⁶ készültek. A technika lényege, hogy az interjú során a kérdező egy előre elkészített fájlban folyamatosan jegyzeteli az interjúalanya által elmondott történetet. A jegyzeteket folyamatosan mozgatja, elhelyezi a sablon megfelelő helyére³⁷. Az interjúer további feladata, hogy a beszélgetés alatt a vezérfonalban megfogalmazott témákkal és kérdésekkel orientálja a beszélgetés menetét, de szemben például a félig-strukturált interjúkkal, nincs egy előre eltervezett íve az interjúnak, ami alapján végig kérdezné az alanyt a megérinteni kívánt témák kapcsán. A moderátor ehelyett a párt előtti politikai szocializációs élettörténetének komponálását végig az interjúalanyára bízta.

A párthoz vezető interjú során a kérdező különböző vizualitást segítő elemek segítségével (pl. kártyalapok, különböző érzéseket megjelenítő matricák) ábrázolja és felrajzolja a kérdezett által elmondott politikai szocializációs utat. Majd – az interjú utolsó szakaszába lépve – megosztja a kérdezettel a laptopja, számítógépe képernyőjét és bemutatja neki az általa elkészített szocializációs utat. Az interjúalany ekkor lehetősége van átnézni a korábban részletesen elmondott politikai szocializáció fókuszú történetét, miközben meggyőződik róla, hogy minden információ helyesen került rögzítésre, hiba esetén korrigálja azokat. Az interjú utolsó 10–15 percében a kérdezettnek lehetősége van felidézni a saját politikai szocializációs történetet, melyet akár kiegészíthet újabb információkkal, arra is megkérheti az interjúert, hogy rendezze újra a főbb irányokat a történetében. A kérdezőnek ekkor lehetősége adódik fordulópontok, mérföldkövek és akár érzékenyebb eseményekre is visszakérdezni, valamint újrastrukturálni a kérdezett személy politikai szocializációs életútját. Egy újítása az adatfelvételi technikának, hogy – mivel nem akartam ráprojektálni a kérdezettek a

---

³⁴ Szabó 1991. 45. – idézi Sebestény 2021.

³⁵ Erre a kritériumra a megbízhatóbb interjúk rögzítése miatt volt szükség.

³⁶ A technikát egy multinacionális piackutatócégnél tanultam meg és szabtam a kutatásra.

³⁷ Hogy minden információ megmaradjon, az interjúkról automatikus leiratozás készült.

hagyományosnak tekintett politikai szocializációs felosztást³⁸, így ahelyett, hogy én címkéztem volna fel a pártba és/vagy annak ifjúságiszervezetébe vezető út politikai szocializációs állomásait, inkább a kérdezettre bízta azt. Az interjúk lebonyolítása során is mellőztem a különböző szocializációs szinterek kidomborítását, helyette hagytam a beszélgetőtársaimat, hogy maguk érintsék a különböző szocializációs szintereket. Az elkészült fájl bemutatásakor végül arra kértem a mintába került momentumosokat, hogy előbb maguk osszák fel fejezetekre a párthoz és/vagy az ifjúságiszervezethez vezető politikai szocializációs útjukat, majd nevezzék is el azokat. A tagok ekkor korszakhatárokat jelölhettek ki és ha úgy ítélték meg, újra is rendezhették az útjaikat.

A participációs technika rendkívül jól dinamizálta a beszélgetéseket, megkérdezett fiatalok – tapasztalataim szerint – igazán magukénak érezték az általuk megosztott történeteket. Utolsó lépésként újra is olvashatták a történetüket és az általam előre bekészített különböző érzelmeket (pl. csalódottság, motiváltság, elszántság, kiegészés) előhívni kívánó matricákkal lehetőségük adódott teletűzdelni a történetüket és újabb gondolatokkal kiegészíteni, árnyalni azokat.

Elemzés

Az elkészült fájlokat később kitisztítottam, majd tipikus politikai szocializációs életút-mintázatokat kerestem. Miután ezzel végeztem, a különböző életszakaszokra adott saját személyes címeket rendszereztem. A 32 interjú során összesen 178 politikai szocializációs szereplőt találtam, melyeket 2–5 szocializációs szakaszba tudtam besorolni az anyapártba és/vagy az ifjúságiszervezetbe vezető utak során. A mintába került fiatalok átlagosan 3,84 szocializációs szakaszra osztották fel a politikai szervezetekhez vezető politikai szocializációs életútjukat, a férfiak és a nők között nem találtam érdemi különbséget. A különböző szakaszokban megjelenő politikai szocializációs szereplők között összesen nyolc lehetséges alternatívát találtam, így: (1.) család, (2.) iskola, (3.) kortárs csoportok, (4.) ifjúságiszervezet/szakmai szervezet, (5.) párt, (6.) (új)média, (7.) mozgalom, (8.) munkahely.

A meginterjúvált nők és férfiak által adott címkék, fejezetcímek között azonosságok és különbségek egyaránt felfedezhetőek. Azonos például, hogy többen „*kezdés*”, „*alap*” „*alapozás*” „*kialakulás*”, „*felhőképződés*”, „*kialakul a gondolkodásmód*”, „*érdeklődés kialakulása*” nevezik el az elsődleges állomáson történt politikai szocializációt. Mintha valamire való felkészülés és felkészítés lenne a részükről az adott szakaszban tapasztalt politikai szocializáció. Érdekes, hogy a nők és a férfiak is utalnak már az elsődleges címadásban a családi politikai szocializáció dominanciájára. Valaki például a családi dominanciájú politikai szocializációja alatt „*apátiában élt*”, más nő „*zárt világban élt, amiből kitörne*”. Egy férfi interjúalany „*gyerekként, apán keresztül*”, más párttársa „*lassú öntudatra ébredésnek*”, vagy épp „*szagolom, izlelem a politikát*” nevezi el az elsődleges politikai szocializációs időszakot.

Az első szocializációs állomáson összesen 41 politikai szocializációs szereplőt rögzítettem, átlagosan 1,28 szocializációs szereplőt találtam a megkérdezett momentumosok körében. A nők esetében 1, a férfiak esetében átlagosan 1,57 szocializációs szintér bukkant fel. Különbség, hogy míg a momentumos nők politikai szocializációját a család uralhatta az elsődleges állomáson, addig a férfiak esetében több csatornás szocializáció volt jellemzőbb. A férfiak körében is uralkodik a család (70%), emellett kis arányban megjelenik az iskola (17%), kortárs csoportok (7%), mozgalmak (3%) és az új média (3%) is, mint kiegészítő szinterek. Az adatok alapján ugyanakkor egyaránt érvényesnek tűnik a nők és a férfiak esetében is, hogy az elsődleges szocializációs korszakot a család dominálhatta.

---

³⁸ Így: család-iskola-kortárs csoportok-munkahely.

A második állomás alatt megjelenő szocializációs szereplők számát tekintve lényegi eltéréseket mutat. Az ekkor lezajlott politikai szocializáció átlagosan 1,75-re szereplőre emelkedik: a nők körében nagyobb ugrást tapasztalunk (1,82), mint a férfiak esetében (1,71). A nők inkább úgy írják le ezt a részt, mint „ismerkedés a körülöttem lévő világgal”, „felfedezés”, „kinyílt a világ”, „felfedezés a politikában” „kíváncsiság”. A férfiak pedig „hőskor”, „politikai pávatánc”, „politikai elmélyülés, érdeklődés kialakítása”, „első találkozás a politikával”, „Horthysta, militarista korszak”, „eltávolodás”, „formálódás” és „megvilágosodás”-nak nevezik el leggyakrabban. A korszakra adott címekben is tapasztalható már egy különbség: míg a nők által adott fejezetcímek inkább azt sejtetik, hogy valamtől (korábbi családi befolyás) fokozatosan eltávolodnak, addig a férfiak valamihez (politikához) lassan megérkeznek a második szervezethez vezető politikai szocializációs állomás alatt. Rendkívül fontos eredménye a kvalitatív kutatásnak, hogy a különböző szocializációért felelős szereplők közül a családi hatások gyorsan kikopni látszanak a második szakaszba érve. A megkérdezett nők 15, a férfiak 11 százaléka említi a családi szocializációt, mint meghatározó elem a második politikai szervezethez vezető út során.

A politikai szocializáció kinyílik, új szereplők lépnek be mind a nők, mind pedig a férfiak körében. A nők esetében az iskola és a kortárs csoportok egyaránt megjelennek, mint legjelentősebb szocializációs szereplők (30-30%). Szórványosan ugyan, de feltűnik körükben az ifjúságiszervezet is, mint politikai szocializációs ágens. A momentumos férfiak esetében is hasonló tendenciával találkozunk, annyi eltéréssel, hogy az iskola (33% említi) és a mozgalmak (14% említi) valamivel nagyobb arányban jelennek meg a második szakasz alatt, miközben a kortárs csoportok kisebb arányban kerülnek megnevezésre (22%), mint amit a nők esetében tapasztaltunk.

Fontos megjegyezni, hogy a másodlagos időszak alatt a legerősebb a kortárs csoportok hatása, ami a későbbi politikai szocializációs út során fokozatosan veszít erejéből. Később, a szervezethez való csatlakozás pillanatában, teljesen eltűnik a megkérdezett momentumosok körében. A másodlagos szakasz alatti politikai szocializáció másik fontos jellemzője, hogy a családi hatások radikális zuhanásba kezdenek, ill., hogy egy jóval diverzebb, többcsatornás politikai szocializációs időszak veszi kezdetét. A család domináns szerepét a legnagyobb részt az iskolai és a kortárs csoportok közösen veszik át, a férfiak esetében pedig a mozgalmi szféra is belép, mint kiegészítő, másod-harmadlagos szocializációs csatorna.

Harmadik szocializációs életszakaszt 30 interjúalany nevezett meg, az elnevezések már önmagukban is azt sejtetik, hogy a fiatalok egyre közelebb sodródtak a tényleges formális keretek közötti politika világához. A nők esetében több olyan fejezetcímmel találkozunk (pl.: „megtaláltam a politikai világot”, „öntudatra ébredés”, „kezdeti lelkesedés”, „hobby szintje a politikának”, „eddig TizenX-es élmények”), mely a tényleges szervezeti politizálás kezdetét feltételezik. A férfiak által adott fejezetcímekben inkább a valamire való készülődéssel kapcsolatos címek kerülnek elő, így például: „útkeresés”, „felkészülés”, „felismerés”, „2020-ig nyelvtan, megtanultam a logikát, a szabályokat”, „tettvágy”, „önfelfedezés kora”. Több olyan férfi momentumos van, akik hasonlóan nőkhöz, már a konkrét aktivitásukról nevezik el a harmadik szocializációs életszakaszukat. Ilyen például egy 18 év alatti férfi által címnek adott „egyelőre a csúcs”, „fellángolás”. Egy jónevű gimnáziumban érettségiző férfi által említett „aktív politikai részvétel”, más vidéken élő momentumos által említett („saját jogon politizálás”) fejezetcímek is a szervezeti aktivitásra utalnak.

A párthoz, ifjúságiszervezethez vezető harmadik szocializációs időszak alatt mérséklődik az egyéni történetekben megjelent szocializációs szereplők száma, 48 különböző szocializációs színteret találtam ezen állomáson. Miközben átlagosan csökken valamivel a szereplők száma (1,66-ra), nemi megoszlásban azt tapasztaljuk, hogy a nők és a férfiak esetében fordított tendencia érvényesül. A nők körében ez szám átlagosan 1,77-re emelkedik, a férfiak esetében 1,6-ra csökken. A harmadik párthoz és/vagy TizenX-hez vezető szocializációs életszakaszba

lépve teljesen megszűnik a családi politikai szocializáció, egy interjúalany sem beszél meghatározó családi hatásról. Ezzel párhuzamosan az egyéni politikai szocializációjukban egyre erőteljesebben jelenik meg a TizenX és maga a Momentum szocializációs hatása. A 30 fő közül 14 személy arról számol be, hogy a párthoz vezető politikai szocializációnak a harmadik szocializációs állomását a momentumos hatások irányítják. Közben a kortárs csoportok hatása halványulni látszik (13% említi), a mozgalom továbbra is kis mértékben tűnik fel (13% említi), mint politikai szocializációt befolyásolni tudó színteret. Az iskola politikai szocializációra gyakorolt szerepe is csökkenni látszik, az interjúalanyok csupán ötöde mondta azt, hogy jelentősen formálta az iskola az ekkori politikai tanulásukat.

Nemi bontásban kifejezetten érdekes különbségek mutatkoznak a megkérdezett fiatalok körében a harmadik párthoz és/vagy ifjúságiszervezethez vezető szocializációs életszakaszt illetően. A nők esetében két nagy csatorna emelkedik ki ebben a fázisban: az iskola mellett (31%), az ifjúságiszervezetben (38%) történhetett a politikai nevelésük ekkoriban. A nők szocializációs életútját vizsgálva az is látszik, hogy kortárs csoportok ekkor elveszítik a szerepüket. Annak a helyére főképp az ifjúságiszervezet lép be, kisebb mértékben a mozgalmi szféra (19% említi) is fellép, mint lehetséges politikai szocializációs színtér.

A férfiak szervezethez vezető politikai szocializációján – ahogy az életszakaszra adott spontán címkék alapján is feltételezni lehetett – ekkoriban jelentősen nyomot hagyhatott az ifjúságiszervezet (25% említi) és maga a párt is (22% említi), mint fő szocializációs csatornák. Mind a két párthoz köthető szocializációs tér hatása ugrásszerűen megnő, miközben a családi politikai szocializáció teljesen, az iskolai pedig jelentősen morzsolódik a másodlagos életszakasz alatt tapasztaltakhoz képest. Nemi bontásból továbbá is az látszik, hogy a harmadik szakaszban válnak először igazán szét a pártba vezető politikai szocializációs utak: a férfiak esetében valamivel gyorsabban és erőteljesebben lép be a párt hatása, mint amit a meginterjúvált nők esetében látunk.

A párthoz és/vagy ifjúságiszervezethez vezető negyedik szocializációs állomáson felére csökken az abban megjelenő színterek és szereplők száma, összesen 23 szocializációs szereplőt találunk az interjúkban elhangzott személyes élettörténetek feldolgozása közben. Az interjúalanyok közül 7 nő és 11 férfi osztja tovább a történetét az online beszélgetések során. Az életszakasz sajátossága – az első szakaszhoz hasonlóan –, hogy az ismételt egycsatornás politikai szocializációs jelleget mutat: átlagosan 1,21 szocializációs színtér jelenik meg ezen időszak alatt. Nemi megoszlásban is kis különbségeket találunk: a férfiak átlagosan 1,17, a nők pedig 1,29 szocializációs színtérről számolnak be a velük folytatott online beszélgetések során. Ahogy tehát időben egyre előrébb haladunk és közelítünk a pártba való belépés időpontjához, úgy a momentumosok politikai szocializációja ismételt egydimenzióssá kezd válni. A korábbi életszakaszokban jelentősebb politikai szocializációs hatással bíró színterek (család, iskola) mintha teljesen háttérbe szorulnának.

A párthoz és/vagy ifjúságiszervezethez elvezető negyedik szakaszra adott fejezetcímek esetén is az látszódik, hogy a megkérdezett fiatalok a pártban és/vagy annak ifjúságiszervezetében egyre nagyobb aktivitást és szerepvállalást mutatnak. Egy férfi például „*specializált politikai részvétel*”-nek nevezi, egyik párttára „*2022 után - pontos célok körvonalazódása*”-nak. Van olyan férfi momentumos is, aki a „*jelenlegi korszak*”-ként, vagy éppen „*én és a politika*” címet adja ezen politikai szocializációs állomásnak. Egy nő úgy fogalmaz, hogy ez a korszak az „*utamnak az eleje, életem most kezdődik*”, valaki „*kezdetek*”-nek, más nő pedig „*kitartásnak, elfogadás*”-nak nevezi el a politikai szervezethez vezető negyedik szocializációs szakaszt.

Azok, akik megneveznek negyedik szakaszt, esetükben gyakorlatilag teljes mértékben a párttal kapcsolatos politikai szocializációs hatások irányíthatják ekkoriban a politikai nevelésüket és a tanulásukat. Nemek szerint ezen a ponton már kiegyenlítődő tendenciát tapasztalunk. A nők esetében ekkora a párt és az ifjúságiszervezet hatása hasonló mértékű

(66%), mint a férfiaknál (71%). Míg a nők esetében az iskola teljesen megszűnik erre a pontra érve, a negyedik állomást megjelölő férfiak 21 százaléka úgy értékeli, hogy a politika szocializációjukban az iskola továbbra is érezteti, éreztette a hatását. Vagyis, az iskola a momentumos férfiak körében tehát hosszabb ideig képes megőrizni a korábbi politikai szocializációs funkcióját, mint a nő párttársaik esetében.

További értékes eredménye a kutatásnak, hogy a nők esetében a negyedik korszak alatt a mozgalmak hatása felerősödik (22%), ami persze azzal is magyarázható, hogy többen a velük készített online interjúk alatt aktívan vett részt valamilyen oktatási reformot megcélzó mozgalomban, ahol jelentős későbbi pártépítéshez- és szervezéshez, akár politikai mobilizációs is felhasználható politikai tudásra, tőkére tettek/ tehettek szert. A negyedik Momentumhoz vezető szocializációs életszakasz alatt a férfiak politikai szocializációja nagyobb arányban válik/vált egysíkúvá, mint a nők esetében. A meginterjúvolt férfiak esetében sem a mozgalmi, sem az (új)média, valamint a család és a munkahely sem tölt(ött) be jelentős politikai szocializációs hatást az interjúkban találtak alapján.

Az ötödik és egyben utolsó párthoz és vagy ifjúságiszervezethez vezető csatlakozást megelőző állomás alatt 10 politikai szocializációs színteret és annak szereplőit tudtam azonosítani, melyet 6 beszélgetőtársam különített el a velük készített interjúk során³⁹. Az utolsó szakasz során gyakorlatilag teljesen dominánssá válik, vált a párt (60%) hatása. Emellett a munkahely, mint új szocializációs csatorna tűnik fel a nők és a férfiak körében egyaránt.

Összegzés

Az első táblázatban összefoglalom a Momentumhoz és/vagy Momentum TizenX-hez vezető egyéni életutak alatt talált politikai szocializációs színtereket. Jól látszik, hogy az elsődleges állomás alatt a nők politikai szocializációjában egy szintér játszotta a fő szerepet, a család. A férfiak esetében is igaz ez a tendencia, ugyanakkor többen arról számoltak be, hogy megjelent az iskolai is. A második szocializációs szakasz alatt a nők esetében meredekebben emelkedik a politikai szocializációs színterek száma. Mind a nők, mind a férfiak esetében az iskola mellett a kortárs csoportok politikai szocializációs hatása jelentkezik. A férfiak és a nők politikai szocializációs életszakasza ebben a légkörben hasonlít leginkább egymásra. A harmadik állomás esetében minimálisan, de mind a két társadalmi nem esetében esik a szocializációs színterek számának az átlagszáma. A nők ebben a szakaszban az iskolában főképp, valamint az ifjúságiszervezetben aktív fiatalok körében tesznek, tettek szert a politikai tudásukra, a politikai szocializációjuk továbbra is kétszatornás jelleget mutat.

---

³⁹ Az elemszámok – még ha kvalitatív kutatás kvantifikálásáról is legyen szó – nagyon alacsonyok, emiatt a következtetéseket óvatosan érdemes kezelni.

	Szocializációs szinterek és szereplők száma átlagosan	Nemi bontás szerint	
		Nők	Férfiak
Állomás 1	1,28	1,0	1,57
Állomás 2	1,75	1,82	1,71
Állomás 3	1,66	1,78	1,60
Állomás 4	1,21	1,29	1,17
Állomás 5	1,67	2,0	1,5

1. Táblázat. Állomások és szinterek a Momentumhoz vezető politikai szocializációs életutak során. Forrás: Momentum interjúk kutatás 2022–2024, saját szerkesztés, n=32.

Fontos eredménye a kutatásnak, hogy a férfi interjúalanyok szocializációjába időben korábban belép a párt hatása, mint a nők esetében. Azok körében, akik megneveznek negyedik és egy ötödik szocializációs életszakaszt is – csak úgy, mint az elsődleges életszakasz alatti politikai nevelés során – a politikai szocializáció újra egycsatornássá válik, amelyet végérvényesen a párt határoz meg. A korábbi sejtéseimet igazolva⁴⁰, minden jel arra mutat, hogy ahogy egyre idősebbek lesznek és kerülnek közelebb a tényleges tagsághoz a fiatalok, úgy a politikai szocializációkat gyakorlatilag egyedülként párt irányítja, homogén jelleget mutat.

A kutatásban megvizsgáltam azt is, hogy a szervezethez vezető szocializációs életpályák során melyik szocializációs szintér mekkora arányban fordult elő. A család is az iskola egyaránt 20-20 százalékát teszi ki az életutak során felbukkanó szocializációs szinterek arányának. Fontos különbség a két szintér között, hogy amíg a család az elsődleges életszakaszban jelenik szinte csak meg, s csupán korlátozott ideig, addig az iskola hatása jellemzően időben jobban elnyúlik, a politikai szervezethez vezető út második és a harmadik szocializációs szakaszában is markánsan jelen van, főképp a férfiak esetében. Az iskola hatása ugyanakkor sosem egyeduralgó a szocializációs szinterek sorában. Az iskola kizárólag a második életszakaszban lép fel a legjelentősebb szocializációs szintérré, kiegészülve a kortárcsoportok politikai szocializációs hatásával.

A kortárcsoportok a második csatlakozás előtti életszakaszhoz vezető életút során jelennek meg, majd – a felvett interjúk tanulsága szerint – gyorsan el is tűnnek a későbbi szocializációs életszakaszok során marginálissá válnak. Így a kortárcsoportok hatása időben talán még korlátozottabb, mint a családé. A kutatásban talált eredmények szerint a két középső, vagyis a második és a harmadik életszakasz tűnik a politikai szocializációs aspektusból legteljesebbnek, a legélénkebbnek egyben a legkiegyensúlyozottabbnak. Pontosan abban a korban, amikor a momentumos fiatalok a Sebestyén (2021) szavaival élve a „*politikai serdülőkorukba*” léptek.

Az ifjúságiszervezet eltérő intenzitás mellett tűnik fel a szocializációs szinterek között a férfiak és a nők esetében is. Ahogy átlépünk a negyedik szocializációs szakaszba, a TizenX ifjúságiszervezete gyorsan veszít a politikai szocializációs erejéből és ahogy közelítik a választási kort és hagyják el a középiskolákat az interjúkban megkérdezett fiatalok, úgy egyre többeknél tapasztaljuk a párt politikai szocializációs hatását és a dominanciáját. A harmadik állomáson még csak a férfiaknál, a negyedik és később az ötödik csatlakozás előtti szocializációs életszakaszon pedig már a nőknél is egyértelműen megmutatkozik a párt erős szocializációs hatása.

⁴⁰ Bővebben Fényes 2023.

Összegezve a fentieket, úgy tűnik, hogy míg a pártba vezető politikai szocializációs utak első két lépcsőfokát család és az iskolai hatások határozzák leginkább meg. A későbbi időszakokat, így a politikai tanulás kitüntetett időszakát (16–18 éves kor) az ifjúságiszervezet és a pártban ért hatások vezetik. Nem találtam a kutatásban arra bizonyítékot, hogy az egyéb politikai szocializációs színterek (pl. (új)média, mozgalmak, munkahely) elsődleges politikai szocializációs színterekként jelentek volna meg bármelyik csatlakozás előtti szocializációs életszakasz esetében. Minden jel arra mutat, hogy ezen szocializációs csatornák kiegészítő elemekként, nem politikai szocializációs színterekként, ékelődhetnek be a momentumosok párthoz vezető politikai szocializációs útjaik során.

Felhasznált irodalom

- Almond, G. A. – Verba, S. (1963): *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton University Press. DOI: <https://doi.org/10.1515/9781400874569>
- Beck, P. A. – Jennings, M. K. (1991): “Family Traditions, Political Periods, and the Development of Partisan Orientations.” *The Journal of Politics* 53, no. 3., 742–763. DOI: <https://doi.org/10.2307/2131578>
- Bos, L. A. – Greenlee S. J. – Holman, R. M. – Oxley, Z. M. – J. Lay, C. (2021): This One’s for the Boys: How Gendered Political Socialization Limits Girls’ Political Ambition and Interest. *American Political Science Review* (2021), 1–18. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0003055421001027>
- Bruter, M. – Harrison, S. (2009): *The Future of Our Democracies. Young Party Members in Europe*. New York: Palgrave Macmillan. DOI: <https://doi.org/10.1057/9780230245426>
- Campbell, David E. (2005): *Voice in the classroom: How an open classroom environment facilitates adolescents’ civic development*. CIRCLE Working Papers 28.
- Campos, C. F. S. – Heap, S. H. – Lopez, de L. – Fernanda, L. (2017): *Oxford Economic Papers*, Volume 69, Issue 4, 963–985.
- Connors, E. (2020): The social dimension of political values. *Political Behavior*, 42, 961–982. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11109-019-09530-3>
- Cross, W. – Young, L. (2008): Membership among young party members: The case of the Canadian Liberal Party. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 18(3), 257–281. DOI: <https://doi.org/10.1080/17457280802227660>
- Donbavand, S.– Hoskins, B. (2021): Citizenship Education for Political Engagement: A Systematic Review of Controlled Trials. *SocialSciences10*: 151. DOI: https://doi.org/10.3390/socsci_10050151
- Engler Ágnes (2020): Családi közösségek. In: Pusztai Gabriella (szerk.): *Nevelésszociológia. Elméletek, közösségek, kontextusok*. Kiadta a Debreceni Egyetemi Kiadó, 133–158.
- Fényes Csongor (2023): Előszobában az új szereplők. *Politikai szocializáció a Momentum TizenX körében. Politikatudományi Szemle, XXXII. évfolyam, 2023/1. szám, 7–32*. DOI: <https://doi.org/10.30718/POLTUD.HU.2023.1.7>
- Fényes Csongor (2024): Rejtett hatások. A tanárok lenyomata az iskolai politikai szocializáción a Momentum TizenX példáján. In: *Csendes? Mozgalmi? Miként jellemezhető a magyar ifjúság?* Megjelenés alatt.
- Henk, D.– German, D. B. – Landtsheer, C. D. (2017): Political Socialization Theory, Research, and Application. History and Analysis of Forty Years of the Research Committee on Political Socialization and Education of the International Political Science Association: 1997-2019. *Politics, Culture and Socialization*, 8. Vol., No. 1-2 2017, 34–80. DOI: <https://doi.org/10.3224/pcs.v8i1-2.03>
- Hess, R. D.–Torney, J. V. (1967): *The development of political attitudes in Children*. Chicago, Aldine.
- Hively, M. H. – Eveland, W. P. (2009): Contextual antecedents and political consequences of adolescent political discussion, discussion elaboration, and network diversity. *Political Communication*, 26, p. 30–47. DOI: <https://doi.org/10.1080/10584600802622837>
- Hoi-Yu, Ng (2015): *Pathways into Political Party Membership: Case Studies of Hong Kong Youth. The Qualitative Report, Volume 20, No. 9, 1527–1545*. DOI: <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2015.2314>
- Jennings, K. M.–Niemi, R. G. (1974): *The political character of adolescence: The influence of families and school*. Princeton, Princeton University Press.

- Jennings, K.M. –Stoker, L.–Bowers, J. (2009): “Politics across Generations: Family Transmission Reexamined.” *Journal of Politics* 71 (3): 782–799. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0022381609090719>
- Kroh, M.–Selb, P. (2009): Inheritance and the Dynamics of Party Identification, *Political Behavior* 31(4): 559–574. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11109-009-9084-2>
- Neundorff, A.–Smets, K. (2017): *Political Socialization and the Making of Citizens*. Oxford Handbooks Online. DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199935307.013.98>
- Nagy Ádám (2013): Szocializációs közegek. *Replika*, 2013/2., 95–108.
- Owen, D. (2008): *Political Socialization in the Twenty-first Century: Recommendations for Researchers*.
- Quintelier, E. (2015): Engaging adolescents in politics: The longitudinal effect of political socialization agents. *Youth & Society*, 47(1), 51–69. DOI: <https://doi.org/10.1177/0044118X13507295>
- Ribeiro, P. F. (2015): *Joining a Political Party: Paths to Membership and Activism in Contemporary Brazil*. Working Papers 26/2015. Instituto de Iberoamérica, Universidad de Salamanca. DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2709340>
- Sebestyén Annamária (2021): A pártokba vezető politikai szocializációs scenáriók a magyar hallgatók körében. *Themis: Az ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori iskoláinak elektronikus folyóirata*, 103–129.
- Shulman, Hillary C. – DeAndrea, D. C. (2014): Predicting Success: Revisiting Assumptions about Family Political Socialization, *Communication Monographs*, 81:3, 386–406. DOI: <https://doi.org/10.1080/03637751.2014.936478>
- Sik Domonkos (2010): Recenzió „Szabó Ildikó: *Nemzet és szocializáció – A politika szerepe az identitások formálásában Magyarországon 1867–2006.*” című könyvéről. *BUKSZ*, 164–168.
- Stumpf István (1994): Politikai szocializáció: régi dilemmák új kihívások. *Politikatudományi Szemle*, 3 (2), 197–213.
- Szabó Ildikó – Falus Katalin (2000): Politikai szocializáció közép-európai módra. A magyar sajátosságok. *Magyar Pedagógia*, 10 (4), 383–400.
- Szabó Ildikó (2012): Az egyetem mint szocializációs színtér. In Dusa Ágnes Réka, Kovács Klára, Márkus Zsuzsanna, Nyüsti Szilvia, Sörös Anett (szerk.) *Egyetemi élethelyzetek. Ifjúságszociológiai tanulmányok I*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 13–36.
- Szabó Miklós (2001): A politikai szocializáció. In Kéri László (szerk.) *Societas Politica – fejezetek a politikai szociológia köréből*. Miskolc: Bíbor Kiadó, 245–266.
- van Deth, Jan W. – Abendschön, S. – Vollmar, M. (2011): Children and Politics: An Empirical Reassessment of Early Political Socialization. *Political Psychology*, Volume 31, No.1, 147–174. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2010.00798.x>
- Verba, S. – Schlozman, K. – Brady, H. (1995): *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge: Harvard University Press. DOI: <https://doi.org/10.2307/j.ctv1pnc1k7>
- Verba, S. – Schlozman, K.L. – Burns., N. (2005): Family ties: Understanding the intergenerational transmission of political participation. In *The Social logic of politics: Personal networks as contexts for political behavior*. Philadelphia: Temple University Press, 95–114.
- Wanders, F. H.K. – Dijkstra, A. B.–Maslowski, R.–van der Veen, I. –Amnå, E. (2020): The Role of Teachers, Parents, and Friends in Developing Adolescents’ Societal Interest, *Scandinavian Journal of Educational Research*. DOI: <https://doi.org/10.1080/00313831.2020.1754901>

Csongor Fényes: Possible Rearrangements among Political Socialization Stages? – Learnings from Interviews among Momentum Youth Party Members

In this paper, I focus on the political socialisation path of 32 young people (14–34 years old) who are active in the Momentum Movement among the party and its youth organisation. In this interview-based research I have found 5 political socialisation stages and a total of 178 actors responsible for political socialisation.

In the first two stages leading to the party and its youth organisation, the influence of the family and school is the most significant. The early political socialisation is dominated by the family. In later life stages, first peer groups, then the youth organisation itself and later the party become the dominant socialisation agent. In the middle two phases, it becomes multichannel, with school, peer groups and the youth organisation simultaneously guiding young people's political education and learning. For males, the socialising role of the party emerges earlier, and the influence of the school scene lasts longer, while for females the political socialising role of the youth organisation and the movement sphere is more significant.

Before joining the party or its youth organisation, the number of platforms which are responsible for political socialisation is again reduced. Finally, the party becomes the most dominant and only channel leading political socialisation process for the members.

Politikatudományi tanulmányok
Kiadja: ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
1053 Budapest V. Egyetem tér 1–3.
ISSN 2064-986X

Szerkesztette: Dr. Antal Attila